

راهکارهای توسعه گردشگری در نواحی کوهستانی شهرستان دامغان (مطالعه موردی: تنگه تویه درووار)

حسن رهایی^۱، خالق شاه حسینی^۲، حسین طاهریان^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناخت زمینه‌های توسعه گردشگری در نواحی کوهستانی ایران و بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوه گردشگری دره تویه درووار دامغان با استفاده از مدل تحلیل راهبردی استراتژیک (SWOT) انجام شده است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر نحوه گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی - تحلیلی و پیمایشی است. جامعه آماری در این تحقیق شامل کلیه متخصصین و اساتید دانشگاه‌ها، مدیران و مسؤولان سازمان‌های مرتبط، فعالان گردشگری، گردشگران و مردم محلی روستاهای منطقه مورد مطالعه است. نتایج بررسی عوامل داخلی و خارجی منطقه مورد مطالعه نشان داد که موقعیت دره تویه درووار دامغان از حیث برخورداری از انواع جاذبه‌های گردشگری، تعیین‌کننده استراتژی‌های قابل قبول برای توسعه پایدار گردشگری در این روستا است. این استراتژی‌ها در برنامه‌ریزی‌های انجام شده توسط مسؤولان، استراتژی‌های محافظه‌کارانه نام دارند. بنابراین توصیه می‌شود بعد از استفاده از استراتژی‌های محافظه‌کارانه، از استراتژی‌های تهاجمی نیز استفاده کرد. به همین دلیل، راهبردهای توسعه گردشگری در دره تویه درووار دامغان، نخست از استراتژی WO و سپس از استراتژی‌های S در ماتریس نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدات و فرصت‌ها انتخاب می‌گردد.

واژگان کلیدی: مناطق کوهستانی، تویه درووار دامغان، توسعه گردشگری، تحلیل SWOT

۱- عضو هیأت علمی جهاد دانشگاهی و دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار

امام(ره) شهری

۲ - کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی و عضو گروه پژوهشی برنامه‌ریزی و گردشگری کویر جهاد دانشگاهی استان سمنان

۳ - کارشناسی‌ارشد مدیریت بازرگانی و عضو گروه پژوهشی برنامه‌ریزی و گردشگری کویر جهاد دانشگاهی استان سمنان

مقدمه

توسعه صنعت گردشگری در دهه‌های اخیر آن را به یکی از فعالیت‌های مهم اقتصادی، اجتماعی بسیاری از کشورهای جهان تبدیل کرده است. به‌طوری که بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه آن را یکی از ارکان بنیانی توسعه پایدار می‌دانند (پاپلی‌یزدی، ۱۳۸۶). امروزه گردشگری بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت دنیا به حساب می‌آید و با ۲۰۰ میلیون نفر شاغل، گردش مالی سالانه آن به حدود ۵/۴ تریلیون دلار می‌رسد. به‌بیان دیگر این فعالیت ۸ درصد کل اشتغال جهانی را به‌خود اختصاص می‌دهد. در چهار پنجم کشورهای جهان یعنی در بیش از ۱۵۰ کشور گردشگری یکی از پنج منبع مهم کسب ارز خارجی است و در ۶۰ کشور رتبه اول را به خود اختصاص می‌دهد. جلب و جذب گردشگر به منظور بازدید از مکان‌های دیدنی و آثار ملی و باستانی به سرمایه‌گذاری بسیاری در زمینه آماده‌سازی مکان‌های مورد بازدید، احداث جاده‌های مطلوب قابل دسترسی، هتل‌های مناسب، وسایل نقلیه کافی و نظایر این‌ها نیازمند است؛ اما در این میان از بین انواع مختلف گردشگری، اکوتوریسم و جذب گردشگرانی که به منظور دیدن مناظر طبیعی به منطقه مسافرت می‌کنند، با کمترین سرمایه‌گذاری نسبت به سایر انواع گردشگری میسر می‌گردد. طبیعت‌گردانان به دلیل دلبستگی به طبیعت با حداقل امکانات و تجهیزات به گشت و گذار و تفرج در طبیعت می‌پردازند و از مواهب الهی موجود در عرصه‌های طبیعی و مناظر زیبا و متنوع و آرامش بخش بهره‌مند می‌گردند (جهانیان و زندی، ۱۳۸۹). اکوتوریسم پدیده‌ای نسبتاً تازه در صنعت گردشگری است که تنها بخشی از کل این صنعت را تشکیل می‌دهد. این شکل از گردشگری فعالیت‌های فراغتی انسان را عمدتاً در طبیعت امکان‌پذیر می‌سازد و مبتنی بر مسافت‌های هدفمند توأم با برداشت‌های فرهنگی، معنوی، دیدار از جاذبه‌های طبیعی و مطالعه آن‌ها و بهره‌گیری و لذت‌جویی از پدیده‌های متنوع طبیعت است (Nyaupane & Thapa, 2004). آن‌چه که اهمیت دارد، مناطق کوهستانی حدود ۲۷ درصد سطح خشکی‌های زمین را می‌پوشانند و مستقیماً پایگاه زندگی ۲۲ درصد جمعیت جهان هستند به‌عبارتی بیش از نیمی از مردم جهان برای تأمین آب شیرین خود به آن وابسته‌اند. به‌علاوه مردمی که در زمین‌های جلگه‌ای (غیرکوهستانی) زندگی می‌کنند برای تأمین بسیاری از کالاها و خدمات گوناگون نظیر آب، انرژی، چوب، تنوع‌زیستی و استفاده از فرصت‌های تفریحی و تجدید قوای روحی به محیط‌های کوهستانی وابسته‌اند. فقط ۳ درصد از زمین‌های کشاورزی مناسب برای کشت دیم در مناطق کوهستانی واقع‌اند و همین محدودیت، فرصت‌های معیشتی اندکی را که در اختیار کوه‌نشینان است، به روشنی آشکار می‌کند (مجنونین، هنریک و دیگران، ۱۳۷۸). قسمت اعظم کشور ایران (حدود ۵۰ درصد) نیز در قلمرو مناطق کوهستانی قرار دارد. وجود چنین وسعتی از نواحی کوهستانی در سطح جهان و ایران لزوم

توجه به پتانسیل‌های مناطق فوق در زمینه صنعت اکوتوریسم و ژئوتوریسم را ضروری می‌سازد. وجود تنوع زیستگاهی و گونه‌های نادر گیاهی و جانوری در منطقه، منطقه حفاظت‌شده سفیدکوه آرسک، جاذبه‌های تاریخی و باستانی و همچنین جاذبه‌های ژئومورفولوژیک خاص باعث شده است دره (تنگه) تویه‌دروار دامغان از توان بالایی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی برخوردار باشد. در این میان لازمه مدیریت صنعت گردشگری در هر منطقه حفاظت‌شده، تهیه یک برنامه مدیریتی متناسب با ویژگی‌های اکوتوریسم، اقتصادی و اجتماعی آن منطقه است. تدوین این برنامه به مدیریت گردشگری تسهیلات و امکانات مرتبط با آن کمک می‌کند. تحلیل (SWOT) یک ابزار برنامه‌ریزی، برای تشخیص عوامل موثر بر رقابت‌پذیری و ادامه حیات تجاری است. این تحلیل شامل اثرات کنونی (نقاط قوت و ضعف) و اثرات توسعه در آینده (فرصت‌ها و تهدیدها) در هر بخش یا هر نوع تجارت است (سالاری و ارجمندی، ۱۳۸۹). این تحقیق بر آن است تا نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای دره (تنگه) تویه‌دروار دامغان را شناسایی کرده و با استفاده از مدل برنامه‌ریزی استراتژیک (SWOT) راهکارهایی را جهت توسعه گردشگری این منطقه پیشنهاد می‌دهد.

پیشینه تحقیق

در خصوص عنوان تحقیق، تاکنون پژوهش مستقلی صورت نگرفته و اکثر مطالعات انجام‌شده به بررسی موانع و راهکارهای توسعه گردشگری در کشور پرداخته‌اند. در حالی که توسعه اکوتوریسم، نیاز به شناخت دقیق چالش‌ها و ارائه راهکارهای موثر برای توسعه آن دارد. مهم‌ترین و قدیمی‌ترین اقدام در زمینه مطالعه و برنامه‌ریزی گردشگری در کشور «طرح جامع توسعه جهانگردی در ایران» (۱۳۵۲)، بوده که در آن لزوم توسعه هماهنگ گردشگری داخلی و گردشگری خارجی و نیز ضرورت همکاری و هماهنگی سازمان ایرانگردی و جهانگردی با نهادهای دیگر مورد تأکید قرار گرفت. پرفسور کردوانی (۱۳۷۸) با عنوان «نگاهی به شرایط طبیعی، انسانی و اقتصادی و جاذبه‌های شهرستان دامغان» با معرفی شهرستان دامغان، آب‌وهوا، خاک، صنایع و صنایع دستی، زندگی جانوری و پوشش گیاهی به معرفی جاذبه‌های گردشگری و تاریخی این شهرستان پرداخته است. رخشانی‌نسب و ضرابی (۱۳۸۸) به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های توسعه اکوتوریسم در ایران پرداخته‌اند. رستمی (۱۳۸۲)، درویش متولی و همکاران (۱۳۸۴) و بیک محمدی (۱۳۸۵) به بررسی موانع و راهکارهای گسترش گردشگری پرداخته‌اند. همچنین برخی کتب نیز تألیف گردیده‌اند که اگرچه مستقیماً با محدوده مورد تحقیق مرتبط نیستند ولی درباره موضوع مورد بحث موارد مهمی را متذکر شده‌اند: کتاب مقدمه‌ای بر طبیعت‌گردی نوشته «دیویدای. فنل» و ترجمه جعفر اولادی قادی‌کلایی (انتشارات دانشگاه مازندران)، با تعریف

گردشگری و جاذبه‌های گردشگری و مطالعه موردی طبیعت برخی کشورها (تگزاس، آمریکا) و حیات وحش و مناطق حفاظت‌شده، تأثیر اجتماعی گردشگری و طبیعت‌گردی و اقتصاد، بازاریابی و مدیریت طبیعت‌گردی پرداخته است. کتاب بررسی پتانسیل‌های گردشگری زمین‌شناختی (ژئوتوریسم) استان سمنان که توسط علیرضا امری کاظمی و دیگران تدوین شده و سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور در سال ۱۳۹۰ آن را منتشر کرده، به معرفی و شناسایی جاذبه‌های ژئوتوریستی (زمین‌گردشگری) استان سمنان مانند غارها، رودخانه‌ها، چشمه‌ها پرداخته است. سعیدی (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی جاذبه‌های طبیعی گردشگری دامغان مانند غارها، رودخانه‌ها، چشمه‌ها، مراتع و... پرداخته است. یونس شاه‌حسینی در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی اکوتوریستی استان تهران با تأکید بر شهرستان‌های دماوند و فیروزکوه» بر اهمیت طبیعت‌گردی و نقش آن در جهت جذب گردشگر تأکید کرده است و از طریق شناسایی منطقه موردنظر برنامه‌ها و پروژه‌هایی جهت استفاده و بهره‌برداری مناسب از آنها ارائه گردیده است. در جلد دهم گزارش حوزه آبخیز دریاان استان سمنان در بهمن ماه ۱۳۸۸ به تفریحات عمومی شامل گردشگری کوهستان و جاذبه‌های طبیعی از جمله چشمه‌های منطقه (چشمه قلقل و انگورستانی)، منطقه شکار ممنوع سفیدکوه آرسک، روستاهای هدف گردشگری (روستای صحر و دروار)، جاذبه‌های مذهبی منطقه نظیر امامزاده‌ها، راه‌های دسترسی به منطقه و حیات وحش منطقه پرداخته شده و در پایان اثرات و پیامدهای مثبت گردشگری و منفی گردشگری را موردبررسی قرار داده است. در ادامه به پیشینه پژوهش در مطالعات مختلف پرداخته می‌شود.

(جدول شماره ۱): پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان	مؤلف	نتیجه‌گیری
۱	برنامه‌ریزی راهبردی توسعه صنعت گردشگری راهی برای توسعه اقتصادی شهرها. نمونه موردی- نیشابور (۱۳۹۰)	عاطفه صداقتی، مهسا فغفوریان	راهبردهای تهاجمی که با اتکا به امکانات درونی و بیرونی طرح ریزی می‌شوند، چشم اندازی بایستی برای شهر ارائه نمایند که آن را در سطح منطقه به لحاظ صنعت گردشگری متمایز سازد و به علاوه زمینه‌های رشد و توسعه اقتصادی شهر را بیش از پیش فراهم نماید
۲	ارزیابی پتانسیل‌ها و محدودیت‌های اکوتوریسم روستایی براساس مدل تحلیلی (SWOT) مطالعه موردی: روستای پالنگان. (۱۳۹۱)	غلام حسن جعفری، رحیم غلامحسینی، فردین منفرد	در مجموع از بررسی ماتریس ارزیابی نقاط قوت و ضعف، با اعتبار وزنی ۳/۰۱۲ بر نقاط ضعف با اعتبار وزنی ۲/۳۹۴ استنتاج میشود که نشانه ظرفیتهای بالای اکوتوریسم به عنوان راهکاری در توسعه روستایی به صورت یک استراتژی تهاجمی است.

ردیف	عنوان	مؤلف	نتیجه گیری
۳	تعیین پتانسیل های اکوتوریسم کویر مزیان سبزوار با استفاده از مدل SWOT: (۱۳۸۹)	ابوالقاسم امیراحمدی، محمد معتمدی فر.	استراتژی تهاجمی توصیه می گردد
۴	تحلیل راهبردی توسعه گردشگری با تکیه بر پتانسیل اکولوژیکی بر اساس تکنیک SWOT، فصلنامه علمی پژوهشی اکوبیولوژی تالاب (۱۳۹۲).	فضلیه دادورخانی، یونس قاسمی	تعدد نقاط قوت گردشگری در این منطقه باعث استفاده نامناسب از فرصت های خارجی آن نشده است و به این دلیل استفاده از راهبردهای محافظه کارانه Wo در اولویت قرار دارند. و سپس استفاده از راهبردهای تهاجمی مهمتر به نظر می رسد.
۵	تحلیل و ارزیابی پتانسیل ها و راهبردهای توسعه ی اکوتوریستی در منطقه مرنجاب (۱۳۹۱)	مهران مقصودی، علی اکبر شمسی پور، سیده فاطمه نوربخش، مهدی یزدان پناه اسرمی	نتیجه نهایی این بود که نقاط ضعف منطقه از نقاط قوت آن بیشتر است. استخراج ماتریس داخلی و خارجی نشان داد که راهبردهای انتخاب شده در ماتریس داخلی و خارجی، همان راهبردهای WO یا راهبردهای محافظه کارانه است.
۶	بررسی قابلیت ها و تنگنای دره های کوهستانی به منظور توسعه ی پایدار با استفاده از مدل SWOT -مورد: دره کارده در شمال شهر مشهد ۱۳۹۱	دکتر علی اصغر کدیور، دکتر محمد موسوی	بر اساس نتایج پژوهش، امتیاز نهایی عوامل داخلی بیش از ۲/۵ و امتیاز نهایی عوامل خارجی کمتر از ۲/۵ است، لذا منطقه ی مورد مطالعه از نظر عوامل داخلی وضع مناسبی دارد ولی از نظر عوامل خارجی از وضعیت خوبی برخوردار نیست. بنابراین، با توجه به نتایج حاصل از ماتریس چهارخانه ای عوامل داخلی و خارجی و تمرکز نقاط میانگین در خانه ی شماره سه (رقابتی) و پراکندگی نقاط در خانه های شماره یک (تهاجمی) و چهار (محافظه -کارانه) استراتژی های رقابتی و تنوع سازی در اشتغال با توجه به محدودیت منابع آب به عنوان اولویت اول و استراتژی های محافظه کارانه و تدافعی به عنوان اولویت -های بعدی باید مورد تأکید قرار گیرند.
۷	بررسی تأثیرات توریسم در برنامه ریزی نواحی روستایی (۱۳۸۷)	محمد شریف شهیدی زهرا، سادات اردستانی، محمد مهدی گودرزی سروش	در رویکردهای راهبردی توریسم روستایی، با شناسایی نقاط ضعف و قوت تلاش می شود تا از دل تهدیدهای موجود، فرصتهایی برای بهبود ساختار اجتماعی و اقتصادی روستا فراهم آید که توسعه روستایی را باعث می شود. استراتژی تدافعی پیشنهاد می شود.

روش تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ نوع تحقیق توصیفی - تحلیلی است. روش این تحقیق پیمایشی است که برای دستیابی به اهداف تحقیق، پرسش‌نامه ابزار اصلی تحقیق خواهد بود. از نقطه نظر هدف تحقیق، این تحقیق از نوع کاربردی است. با توجه به اطلاعات و داده‌های به دست آمده از بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای به بررسی جاذبه‌ها، امکانات، خدمات و وضعیت کلی گردشگری در منطقه پرداخته شده و در مراحل بعدی به منظور تعیین اهمیت نقاط قوت و ضعف و نقاط تهدید و فرصت منطقه مورد مطالعه، از روش مصاحبه با متخصصان و مسؤولان، اساتید و صاحب‌نظران حوزه گردشگری و محیط زیست و میراث فرهنگی و گردشگری استفاده شده است. همچنین برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها و تعیین استراتژی‌های مناسب از مدل تحلیلی SWOT استفاده شده است.

مدل برنامه‌ریزی راهبردی (تحلیل SWOT)

برنامه‌ریزی راهبردی روش سیستماتیکی است که فرآیند مدیریت راهبردی را پشتیبانی و تأیید می‌کند (برایسون، ۱۳۸۶). برنامه‌ریزی از چهار عنصر اساسی تشکیل یافته است. بررسی محیطی، تدوین راهبردی، اجرای استراتژی و کنترل و ارزیابی (Hussey, 1991). مدل‌های برنامه‌ریزی راهبردی زیاد هستند اما تقریباً همگی آن‌ها از مدل SWOT الهام می‌گیرند (Mintzberg, 1998). این تکنیک برای اولین بار توسط آلبرت هامفری^۱ در دهه ۱۹۶۰ میلادی در پروژه‌ای پژوهشی در دانشگاه استنفورد با استفاده از اطلاعات به دست آمده از ۵۰۰ کمپانی ارائه شد (Arslan, 2008; Saaty, 1987). مدل تحلیلی SWOT روشی است برای شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی که مجموعه با آن روبه رو است (پیرز و رابینسون، ۱۳۸۲). این مدل، تحلیل سیستماتیکی را برای شناسایی این عوامل و انتخاب راهبردی که بهترین تطابق را بین آن‌ها ایجاد می‌کند، ارائه می‌دهد (هریسون و جان، ۱۳۸۲). در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه استراتژی‌ها و راهبردهای توسعه گردشگری در تنگه تویه‌دروار دامغان از روش تحلیلی SWOT استفاده شده است.

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته بر روی محیط داخلی و محیط خارجی تنگه تویه‌دروار دامغان فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شد. در ادامه به منظور ساخت مدل تحلیلی، به وسیله نظرخواهی از کارشناسان و با استفاده از روش خبرگان وزن‌دهی به هر کدام از عوامل صورت گرفت.

1-Albert Humphrey

در مرحله بعد با تنظیم عوامل راهبردی داخلی و خارجی که مبنا و پایه در تدوین راهبردی هستند، ماتریس SWOT استخراج شده و برای برطرف کردن، یا تقلیل نقاط ضعف و تهدیدها و تقویت و بهیود نقاط قوت راهبردهای مناسب ارائه شده است.

محدوده مورد مطالعه

تقریباً تمام استان‌های منطقه کویر ایران و استان‌هایی که کویر مرکزی را محصور کرده و در برگرفته‌اند (سمنان، خراسان رضوی، یزد، اصفهان، قم و تهران) از سه قسمت تشکیل شده‌اند: کوهستان، دشت‌های حاصلخیز زیر کشت و قابل کشت و کویر. به عنوان مثال استان سمنان را می‌توان نام برد که از منطقه گرمسار در غرب گرفته تا منطقه شاهرود در شرق، بخش شمالی را کوه‌ها و منطقه کوهستانی البرز و بینالود و بخش مرکزی را شهرها و روستاها و دشت‌های حاصلخیز زیر کشت و قابل کشت و بخش جنوبی را کویر تشکیل می‌دهد. کوهستانی شدن قسمتی از سرزمین این استان‌ها شانس و نعمت الهی بزرگ و موقعیت طبیعی بسیار مساعدی برای این مناطق به حساب می‌آید. به عبارت دیگر این ارتفاعات و مناطق کوهستانی در این عرض جغرافیایی و این منطقه از ایران که دارای آب‌وهوای خشک است، از توانمندی‌های بسیاری در زمینه‌های مختلف برخوردار است که توجه به آن نقش مهمی در بهبود اوضاع اقتصادی، اجتماعی و رفاه ساکنان این مناطق و نیز جلب بیشتر گردشگر دارد (کردوانی، ۱۳۸۶: ۱۴۸). تویه دروار جز مناطق ییلاقی و خوش آب‌وهوا است و مانند اغلب روستاهای ییلاقی در امتداد رودخانه قرار دارد. قرار گرفتن منطقه خوش آب‌وهوای تویه دروار در این موقعیت جغرافیایی و دسترسی آسان و سریع به مرکز دو استان (سمنان و مازندران) با پیمودن مسافتی کم و وجود راه ارتباطی مناسب بین این منطقه و استان مازندران، منطقه تویه دروار را جزء یکی از نقاط استراتژیک مهم از لحاظ جغرافیایی در منطقه دامغان و به خصوص استان سمنان قرار داده است. هم‌چنین دره یا تنگه تویه دروار از جمله مناطقی است که با وجود توان‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی، گونه‌های نادر گیاهی و جانوری و اقلیم منحصر به فرد، تاکنون از پتانسیل‌ها و توانمندی‌های بالقوه و امکانات موجود در این منطقه استفاده درست و کارآمدی صورت نپذیرفته است و این نگرانی در بین دوستداران طبیعت همواره در خصوص تخریب محیط‌زیست آن وجود دارد.

دهستان تویه دروار یکی از دهستان‌های بخش امیرآباد شهرستان دامغان در استان سمنان در ۴۸ کیلومتری شمال غربی شهرستان دامغان در منطقه‌ای کوهستانی واقع شده و با مساحتی حدود ۱۲۸/۹۴ کیلومتر مربع، از شمال به رودبار، از جنوب به روستای قوشه و جاده تهران- مشهد از

شرق به دهستان قهاب رستاق و از غرب به مهدی شهر و سیالوان (مرز مراتع مهدی شهر و خدرود) محدود می شود. دهستان تویه دروار شامل روستاهای صح، دروار، تویه، دشتبو و دهخدا است. طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ جمعیت روستای دروار ۵۹۷ نفر در قالب ۲۰۰ خانوار گزارش شده است (سرایی، ۱۳۸۵). بررسی ساختار اجتماعی منطقه نشان می دهد که منطقه دارای ساختار روستایی بوده و فعالیت های موجود در آن شامل زراعت، باغبانی و دامداری است. دسترسی آسان به مرکز دو استان (سمنان و مازندران) با پیچیدن مسافتی کم و وجود راه ارتباطی مناسب بین این منطقه و استان مازندران، منطقه تویه دروار را جزء یکی از نقاط استراتژیک مهم از لحاظ جغرافیایی در منطقه دامغان و به خصوص استان سمنان قرار داده است. این دهستان دارای ۵ روستای اصلی و تعدادی مناطق و حومه دارای سکنه است.

(جدول شماره ۲) - جمعیت روستاهای های مورد بررسی بر حسب تعداد خانوار و جمعیت

ردیف	روستا	تعداد جمعیت	تعداد خانوار
۱	صح	۲۸۸	۱۱۱
۲	دروار	۵۹۷	۲۰۰
۳	تویه	۴۵۴	۱۷۵
۴	دشتبو	۶۱	۳۶
۵	دهخدا	۲۹۴	۱۱۱
	جمع	۱۶۹۴	۶۳۳

(معاونت برنامه ریزی استانداری سمنان، ۱۳۹۰)

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ جمعیت دهستان تویه دروار ۱۷۶۰ نفر در قالب ۶۵۲ خانوار گزارش شده است که از این تعداد ۸۵۵ نفر مرد و ۸۶۳ نفر زن است. ۱۲۱۸ نفر از جمعیت ۱۷۶۰ نفری دهستان تویه دروار باسواد هستند که ۶۵۰ نفر مرد و ۵۶۸ نفر زن است (معاونت برنامه ریزی استانداری سمنان، ۱۳۹۰).

(جدول شماره ۳) - جمعیت منطقه تویه دروار به تفکیک مرد و زن

سن	مرد و زن		مرد	زن
	تعداد	درصد		
۰-۱۴	۲۷۱	۱۵/۴۰	۱۴۶	۱۲۵
۱۵-۶۴	۱۰۷۳	۶۰/۹۷	۵۲۳	۵۵۰
بالای ۶۵ سال	۳۷۴	۲۱/۲۵	۱۸۶	۱۸۸
روستاهای حومه	۴۲	۲/۳۸	*	*
جمع	۱۷۶۰	۱۰۰	۸۵۵	۸۶۳

منبع: معاونت برنامه ریزی استانداری سمنان، (۱۳۹۰)

جاذبه‌های گردشگری منطقه تویه‌دروار (طبیعی، انسانی و فرهنگی، بقاع متبرکه، تاریخی) از جمله جاذبه‌های طبیعی منطقه مورد مطالعه می‌توان به کوه‌ها و ارتفاعات (کوه استنجر و ...)، چشمه‌های آب معدنی (چشمه انگورستانی و چشمه قلقل) و رودخانه‌ها (رودخانه انگورستانی و رودخانه تویه‌دروار)، غارها (غار کافر سر و زورام و ...)، درختان کهنسال و تنگه‌ها اشاره کرد. هم‌چنین جاذبه‌های انسانی و فرهنگی متعددی در این منطقه به چشم می‌خورد که باعث جذب تعداد زیادی از گردشگران از نقاط مختلف کشور به این منطقه شده است. از جمله می‌توان به باغ‌ها و مزارع، آسیاب آبی پاچنار، قنات‌ها، صنایع دستی و برگزاری انواع جشن‌ها و مراسم‌های مناسبتی و منطبق با آداب و رسوم مردم محلی دره تویه‌دروار دامغان، اشاره کرد. هم‌چنین وجود بقاع متبرکه مانند امام‌زاده میرعبدالله (ع)؛ امام‌زاده میرجبرئیل (ع)؛ امام‌زاده شاه شمس‌الدین محمد (ع)؛ امام‌زاده میرمطهر (ع) و امام‌زاده سیف‌الدین (ع) زمینه بالقوه توسعه گردشگری مذهبی را در دره تویه‌دروار دامغان فراهم آورده است. با جستجوی بیشتر در منطقه مورد مطالعه متوجه وجود جاذبه‌های تاریخی در دره تویه‌دروار دامغان می‌شویم. جاذبه‌هایی نظیر حمام سیاه‌کوه و حمام گیوتنگه، آتشکده صح، پل سلطان میدان، گورستان سیاه‌کوه، قلعه ورازیان، قلعه سرقله دروار، قلعه گیوتنگه، قلعه عمر، قلعه پاچاه یا قلعه گردنه، قلعه باغستان، قلعه آسیاب باد باد، برج چهل دختران، برج رومه اشاره کرد. هم‌چنین سایر جاذبه‌های تاریخی منطقه تویه‌دروار شامل تپه حصار تویه رودبار و چهارطاقی دروار و تونل محله پاشا است.

- پوشش گیاهی

به دلیل تنوع شرایط توپوگرافی و تغییرات زیاد به‌ویژه در وجود یا عدم وجود خاک تکامل یافته و عمق آن پوشش گیاهی متنوعی در این مناطق وجود دارد. از گونه‌های گیاهی شاخص این منطقه می‌توان به گونه‌های ارس (*Juniperus polycarpus*)، کلاه میرحسن (*spp. Acantholimon*)، چوبک (*Acanthophyllum spp.*)، انواع گون‌ها (*Astragalus spp.*)، درمنه کوهی (*Artemisia aucheri*) و انواع گندمیان به‌ویژه *Bromus spp.* اشاره کرد. هم‌چنین درختچه‌های زرشک، نسترن وحشی، شیرخشت در دره‌های کوهستانی منطقه مشاهده می‌شود.

- حیات وحش

در منطقه تویه‌دروار دامغان جمعاً ۳۹ گونه پستاندار شناسایی شده است. این گونه‌ها مربوط به ۱۴ خانواده از ۶ راسته هستند. از آن‌جا که پستانداران وحشی در ایران دارای ۱۰ راسته با بیش از ۱۶۰ گونه هستند، وجود ۶ راسته از ۱۰ راسته موجود پستانداران ایران که دو راسته آن نیز دریایی می‌-

باشند، نشانگر تنوع حیات وحش در منطقه تویه دروار دامغان با وسعت بسیار کم (حدود ۳۰۰ هزار هکتار) که درصد بسیار کمی از خاک کشور را تشکیل می‌دهد، است. وجود ۶ راسته از ۷ راسته پستانداران خشکی‌زی و حدود یک چهارم گونه‌های پستاندار موجود کشور در این منطقه جایگاه و ویژگی‌های اکولوژیکی و باارزش آن را می‌رساند.

- پرندگان منطقه تویه دروار دامغان

پرندگان همواره یکی از مهم‌ترین رده‌های مهره‌داران در هر زیست بومی به شمار می‌آیند که تنوع و فراوانی آنها نشان از روابط و ویژگی‌های خاص بوم‌شناختی دارد، ولی متأسفانه جمعیت اکثر گونه‌های پرنده در این حوزه رو به کاهش بوده و گونه‌هایی که زمانی نه‌چندان دور فراوان مشاهده می‌شدند، اکنون به‌صورت نادر یا اتفاقی بوده و به ندرت مشاهده می‌شوند. از مهم‌ترین پرندگان این منطقه می‌توان به پرندگان شکاری همچون عقاب طلایی، شاهین، بحری و... اشاره کرد که تمامی آنها از نظر حفاظت اهمیت ویژه‌ای دارند و در چرخه غذایی و از دیدگاه اکولوژیک بسیار مفید و با ارزش‌اند، به همین دلیل مورد حمایت قرار دارند. از پرندگان کوچک جثه نیز می‌توان انواع سسک‌ها، گنجشک‌ها، چکچک‌ها، سهره، زرده پر و... را نام برد که جمعیت نسبتاً بالایی در منطقه دارند. از بین پرندگان متوسط جثه کبک دری را می‌توان نام برد که نسبت به کبک دری در مناطق مشابه از جثه بزرگتری برخوردار است. زاغ از جمله پرندگانی است که در اغلب مناطق به‌ویژه در موقعیت‌هایی که گونه ارس مشاهده می‌شود، قابل ملاحظه است. کبک معمولی و تیهو از جمله پرندگانی هستند که در تمامی سطح منطقه به‌جز مناطق جنگلی پراکنش دارد و جمعیت آنها نسبت به سایر پرندگان بالا بوده و معمولاً در دسته‌های پرجمعیت مشاهده می‌شوند.

- خزندگان

خزندگان منطقه مورد مطالعه در دو دسته مارها و سوسمارها (مارمولک‌ها) از راسته Squamata و زیرراسته Lacertilia قرار می‌گیرند. این منطقه دارای خزندگان متنوعی است. از خزندگان منطقه تویه دروار می‌توان به سوسمارها (۱۵ گونه)، مارها (۱۵ گونه متعلق به ۳ خانواده Viperidae, Colubridae و Elapidae) اشاره کرد.

- آبزیان

هرچند که منطقه مورد مطالعه فاقد رودخانه و آبگیر دائمی است، ولی در مجموعه محیط‌های آبی موجود در منطقه مورد مطالعه نظیر چشمه‌ها، قنات‌ها، رودخانه‌ها و برکه‌های فصلی، در مجموع

تعداد ۹ گونه بومی و غیربومی ماهی متعلق به ۴ خانواده شناسایی و گزارش شده است. از میان گونه‌های گزارش شده و احتمالی، ۵ گونه آن بومی و ۴ گونه آن غیربومی است (مهندسین مشاور فرسپند آب).

یافته‌های پژوهش

- عوامل موثر داخلی

فرآیند تحلیل استراتژیک با بررسی دقیق نقاط قوت و ضعف منطقه مورد مطالعه آغاز می‌گردد. (جدول شماره ۴) خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (IFAS)، حاصل بررسی راهبردی عوامل داخلی منطقه مورد مطالعه است. این جدول، نقاط قوت و ضعف اصلی داخلی مقصد گردشگری را تدوین و ارزیابی می‌کند. همچنین برای شناسایی و ارزیابی روابط بین عناصر تشکیل‌دهنده مقصد گردشگری راه‌هایی ارائه می‌کند. نقاط قوت و ضعف داخلی در زمره فعالیت‌های قابل کنترل مقصد گردشگری قرار می‌گیرند که در حال حاضر تنگه تویه‌دروار دامغان آن‌ها را به شیوه بسیار عالی، یا بسیار ضعف ارائه می‌دهد. به منظور تهیه یک ماتریس ارزیابی عوامل داخلی باید به قضاوت‌های شهودی تکیه کرد. به منظور شناسایی عوامل موثر در توسعه گردشگری تنگه تویه‌دروار دامغان با بهره‌گیری از نظر کارشناسان کلیه نقاط قوت و ضعف پس از انجام بررسی‌های میدانی فهرست و در جدول (۴) تنظیم شد.

(جدول شماره ۴) - ماتریس تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (IFAS) در ارزیابی توانایی‌های تنگه تویه‌دروار

امتیاز نهایی	رتبه	ضریب اهمیت	قوت‌ها (S)
۰/۱۴۱	۳	۰/۰۴۷	روحیه مهمان‌پذیری
۰/۲۰۴	۴	۰/۰۵۱	داشتن محیط آرام و بدون آلودگی‌های صوتی و هوا بخصوص برای شهرنشینان و بازنشستگان و سالمندان جهت استراحت و کسب آرامش.
۰/۲۰۴	۴	۰/۰۵۱	دارا بودن آب‌وهوای مطلوب در فصول گرم سال نسبت به شهرهای دامغان، سمنان و ...
۰/۲	۴	۰/۰۵	وجود منابع آب طبیعی، چشمه‌ها، قنات در سطح روستاهای منطقه مورد مطالعه مانند چشمه قلقل و انگورستانی و ...
۰/۱۴۱	۳	۰/۰۴۷	وجود آیین‌های خاص، غذاهای سنتی، فولکلور و زمینه برگزاری جشنواره‌ها مانند مراسم علی علی، سوغاتی‌ها مانند سمنو و نان شیرینی‌ها و مراسم عروسی و ...
۰/۱۴۴	۳	۰/۰۴۸	امنیت اجتماعی

۰/۰۵	۴	۰/۲	اقلیم مساعد در فصول گرم سال
۰/۰۴۸	۴	۰/۱۹۲	دارا بودن پتانسیل‌های لازم در ناحیه مورد مطالعه در جهت سرمایه گذاری و برنامه‌ریزی اکوتوریسم
۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱	وجود چشم اندازهای زیبا و فضای زیبا و باغات میوه در محدوده مورد مطالعه مانند منطقه حفاظت شده سفیدکوه آرسک و باغات و کلات‌های منطقه
۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱	مجاورت و نزدیکی به شهر دامغان و دیگر نقاط شهری و استان‌های شمالی
ضریب اهمیت	رتبه	امتیاز نهایی	ضعف‌ها (W)
۰/۰۵۵	۲	۰/۱۱	نبود تسهیلات و خدمات اقامتی، پذیرایی و رفاهی روزانه مانند آلاچیق، مسافرخانه، هتل و رستوران
۰/۰۵۵	۲	۰/۱۱	نبود تسهیلات و خدمات اقامتی، پذیرایی و رفاهی شبانه مانند مسافرخانه، هتل و رستوران
۰/۰۵۴	۲	۰/۱۰۸	نبود تسهیلات و خدمات اقامتی، پذیرایی و رفاهی عمومی مانند مسافرخانه، هتل و رستوران که توسط مسئولین محلی مانند دهیاری‌ها و شوراهای ایجاد شده باشد
۰/۰۵۲	۲	۰/۱۰۴	نبود افراد آموزش دیده و نیروهای متخصص در زمینه گردشگری (تورلیدر یا راهنمایان تور) در این منطقه
۰/۰۵	۲	۰/۱	عدم وجود زیرساخت از جمله راه مناسب و خدمات بهداشتی
۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	عدم سرمایه گذاری دولتی و بخش خصوصی در زمینه گردشگری در این منطقه
۰/۰۴۹	۲	۰/۰۹۸	عدم وجود تفرجگاه‌های اختصاصی مناسب جهت گذراندن اوقات فراغت خانواده‌های گردشگران
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	نبود مدیریت گردشگری و دفاتر خدمات گردشگری
۰/۰۵۲	۲	۰/۱۰۴	تبلیغ ضعیف و عدم اطلاع رسانی از جاذبه‌های گردشگری و صنایع دستی این منطقه توسط سازمان‌های ذیربط مانند سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	برنامه‌ریزی نامناسب جهت بهره برداری اقتصادی از جاذبه‌های گردشگری منطقه
۱		۲/۴۵	جمع

(نگارنده، ۱۳۹۴)

- عوامل موثر خارجی

پس از شناسایی عوامل خارجی مجموعه، با استفاده از جدول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (EFAS) (جدول شماره ۵) نسبت به پالایش تجزیه و تحلیل انجام شده بر روی عوامل خارجی، اقدام می‌شود. این جدول یکی از روش‌های مورد استفاده برای سازمان دادن عوامل خارجی در قالب مقوله فرصت‌ها و تهدیدها است (پیراسته، ۱۳۸۶).

(جدول شماره ۵) - ماتریس تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (EFAS) در ارزیابی توانایی‌های تنگه تویه دروار

فرصت‌ها (O)	ضریب اهمیت	رتبه	امتیاز نهایی
وجود قابلیت‌ها و پتانسیل‌های بالقوه در زمینه اکوتوریسم (طبیعت گردی)	۰/۰۵۲	۴	۰/۲۰۸
بیشتر شدن توجه و حمایت مسئولان کشور برای حفظ گردشگری داخلی و توسعه روستا و ایجاد اشتغال	۰/۰۵۵	۳	۰/۱۶۵
توجه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری این منطقه	۰/۰۵۶	۴	۰/۲۲۴
جذب گردشگر و افزایش درآمد با استفاده از اطلاع رسانی و ایجاد تسهیلات لازم	۰/۰۵۶	۳	۰/۱۶۸
ایجاد اشتغال (مستقیم و غیرمستقیم) از طریق جذب گردشگر و ورود گردشگر به این منطقه	۰/۰۵۲	۴	۰/۲۰۸
افزایش توجه دولت به امر گردشگری و برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
افزایش انگیزه مردم به مسافرت و گردش در سطح استان و منطقه مورد مطالعه	۰/۰۵۳	۳	۰/۱۶۵
امکان پرورش و تکثیر انواع ماهیان و عرضه آن به گردشگران و ایجاد اشتغال و درآمدزایی بیشتر	۰/۰۵۳	۳	۰/۱۶۵
نزدیکی شهر دامغان و شهرهای اطراف مثل شاهرود، سمنان و ... به این مناطق	۰/۰۵۳	۳	۰/۱۶۵
احیا سنت‌های محلی از طریق ارزش گذاری آن و استفاده و توسعه آن از طریق گردشگری روستایی	۰/۰۴۶	۳	۰/۱۳۸
تهدیدها (T)	ضریب اهمیت	رتبه	امتیاز نهایی
آسیب رساندن به مزارع و باغات، آلودگی محیط زیست از جمله آب و خاک و از بین رفتن درختان	۰/۰۴۹	۲	۰/۰۹۸
وجود پیچ و خم‌های اداری در گرفتن اخذ مجوزهای لازم از سوی دولت جهت ایجاد تسهیلات گردشگری	۰/۰۵۱	۲	۰/۱۰۲

۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	از بین رفتن برخی جاذبه‌های طبیعی مانند کوه‌ها و پوشش گیاهی کوه‌ها در اثر احداث راه ارتباطی به معادن مانند راه ارتباطی به معادن جنوب روستای تویه
۰/۱۰۶	۲	۰/۰۵۳	بالارفتن قیمت زمین و مسکن در این ناحیه با انتخاب روستاها به عنوان روستاهای هدف گردشگری
۰/۰۹۶	۲	۰/۰۴۸	وجود تسهیلات و خدمات بهتر در مکان‌های رقیب مانند چشمه علی دامغان و شهمیرزاد
۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	تغییر کاربری اراضی و باغی به آپارتمان‌ها و ویلا در اثر هجوم گردشگر به این منطقه
۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگر به این منطقه گردشگری
۰/۰۰۹	۲	۰/۰۴۵	تراکم بیش از حد و شلوغ شده این نواحی
۰/۰۸۶	۲	۰/۰۴۳	از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم محلی
۰/۰۸۲	۲	۰/۰۴۱	خطر ریزش صخره از کوه‌های کنار جاده ارتباطی روستاها
۲/۵۴		۱	جمع

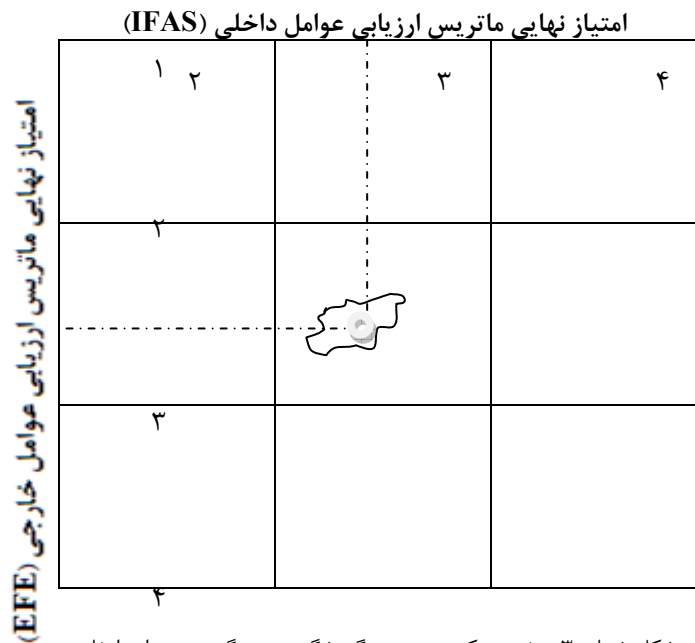
(نگارنده، ۱۳۹۴)

در بررسی راهبردی محیط داخلی و خارجی تنگه تویه دروآر دامغان، ۱۰ نقطه قوت در برابر ۱۰ نقطه ضعف و ۱۰ نقطه فرصت در مقابل ۱۰ تهدید شناسایی شده است.

– ماتریس SWOT و تدوین راهبرد

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل عوامل خارجی و داخلی موثر در توسعه گردشگری نشان می‌دهد که میانگین حاصل از مجموع امتیازات وزنی جدول شماره (۴) معادل ۲,۴۵ و جدول شماره (۵) معادل ۲,۵۴ به دست آمده است. بنابراین می‌توان گفت که نقاط قوت داخلی گردشگری منطقه مورد مطالعه بر ضعف‌های آن تاحدی غلبه خواهد کرد. همچنین فرصت‌های پیش‌روی گردشگری این تنگه بر تهدیدات پیش روی آن تاحدی غلبه خواهد کرد. با توجه به این که امتیاز نهایی حاصل از ارزیابی عوامل داخلی و خارجی بالاتر از حد متوسط است. بنابراین می‌توان بعد از استفاده از استراتژی‌های محافظه کارانه، از استراتژی‌های تهاجمی نیز استفاده کرد. به همین دلیل، نخست از استراتژی‌های اولیه در خانه WO و سپس از استراتژی‌های اولیه در خانه SO در ماتریس نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدات و فرصت‌ها انتخاب می‌گردد. لذا مدیران و برنامه‌ریزان امر باید در وهله

اول به استراتژی‌های بازنگری (WO) و پس از آن به استراتژی‌های تهاجمی (SO) توجه نمایند و در مراتب بعدی استراتژی‌های رقابتی یا تنوع (ST) و استراتژی‌های تدافعی (WT) قرار دارند.

شکل شماره ۳- وضعیت کنونی توسعه گردشگری در تنگه تویه درووار دامغان

بر این مبنا طرح رهبردهای توسعه پایدار پس از ترکیبات خاص عوامل راهبردی موارد زیر هستند:

۱- راهبردهای تهاجمی/رقابتی (SO) مبتنی بر بهره‌گیری از نقاط قوت دورنی و فرصت‌های بیرونی.

۲- راهبردهای بازنگری (WO) مبتنی بر بهره‌گیری از مهم‌ترین فرصت‌ها به منظور رفع نقاط ضعف درونی.

۳- راهبردهای تنوع بخشی (ST) مبتنی بر بهره‌گیری از مهم‌ترین قوت‌ها به منظور رفع تهدیدها.

۴- راهبردهای تدافعی (WT) مبتنی بر رفع نقاط ضعف و تهدیدها به منظور رفع آسیب‌پذیری‌ها.

- ارائه راهبردها و استراتژی‌ها

الف: استراتژی‌های SO

- ایجاد و توسعه سیستم پرورش چندگونه‌ای ماهی

- افزایش سرمایه‌گذاری در جهت توسعه زیرساخت‌ها و امکانات پرورش ماهی در استخرهای ذخیره آب بخش کشاورزی
- توسعه جشنواره‌های غذای محلی به منظور جذب گردشگر داخلی و خارجی با استفاده از حمایت دولت و بخش خصوصی
- توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مشارکت‌های مردمی و جوامع محلی
- ایجاد قطب گردشگری در موقعیت جغرافیایی مختلف کشور برای گردشگران خارجی
- برنامه‌ریزی جهت برگزاری و توسعه تورهای گردشگری سالمندان
- امکان‌سنجی و تحقیقات دربارهٔ احداث مجتمع فرهنگی و تفریحی در منطقه مورد مطالعه با در نظر گرفتن شرایط توسعه گردشگری پایدار
- شناسایی و بهره‌گیری از جاذبه‌ها و دیگر مزیت‌های نسبی گردشگری در منطقه مورد مطالعه

ب: استراتژی‌های WO

- آموزش مردم محلی و به کارگیری آن‌ها بعنوان راهنمایان تور
- ارتقاء سطح آگاهی عمومی به منظور توسعه گردشگری منطقه مورد مطالعه
- تشویق جوامع محلی و تغییر گرایش عمومی به سمت ایجاد صنایع دستی محلی و امکانات و تسهیلات رفاهی برای گردشگران
- بازنگری در نحوه برنامه‌ریزی‌های دولت و بخش خصوصی
- بازنگری در نحوه برنامه‌ریزی دولت جهت توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها و تسهیلات مختلف گردشگری.
- بازنگری در نحوه توزیع خدمات و امکانات در منطقه برای جذب گردشگران.
- بازنگری در نحوه اطلاع‌رسانی.
- برنامه‌ریزی جهت راه‌اندازی شبکه تلویزیونی گردشگری و معرفی جاذبه‌های مختلف گردشگری در منطقه مورد مطالعه و جاذبه‌های استانی

ج: استراتژی‌های ST

- ایجاد تنوع در امکانات، خدمات و فعالیت‌های گردشگری جهت جلب رضایت و افزایش گردشگران
- تعیین ظرفیت در میزان گردشگران جهت محافظت از محیط‌زیست روستای هدف
- تعیین مسیرهای گردشگری جذاب و مهیج با ایجاد راهنما، علائم و راهنمایی‌های محلی
- تلاش جهت فرهنگ‌سازی در پذیرش گردشگر و تأمین اجتماعی در روستاهای هدف گردشگری

- توسعه و گسترش گردشگری کشاورزی به منظور بهره‌برداری از مناظر، باغات و فضای سبز روستایی در جهت کسب درآمد و ایجاد اشتغال

- تقویت جایگاه مناطق گردشگری (استان و منطقه) با توجه به حضور رقیبان گردشگری

د: استراتژی‌های WT

- انجام مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی تأسیسات زیربنایی گردشگری اعم از چادرهای گردشگری، هتل، آپارتمان و سوئیت به منظور جذب گردشگران داخلی و خارجی

- مرمت‌سازی بافت قدیم روستا و تبدیل ساختار سکونت به اقامت‌گاه‌های گردشگری سنتی و ارائه خدمات از سوی جوامع محلی به گردشگر با رعایت اصول توسعه گردشگری پایدار

- برگزاری نشست‌های هم‌اندیشی میان سازمان‌های ذی‌ربط گردشگری مانند میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و منابع طبیعی دهیاری‌ها و شوراهای و شهرداری‌ها به منظور تدوین سند توسعه گردشگری پایدار روستایی

- تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی به ایمنی‌سازی معابر و جاده‌های عبور گردشگر و هم‌چنین بهره‌برداری از باغات، و اراضی کشاورزی

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از تحلیل استراتژیک SWOT نشان می‌دهد که در خصوص توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه علی‌رغم وجود مزایای فراوان، مشکلات و موانعی نیز وجود دارد که منطقه مورد مطالعه را با تهدید مواجه کرده است. لذا به منظور رفع برخی تهدیدات و مشکلات بوجود آمده در زمینه آسیب‌رساندن به مزارع و باغات، آلودگی محیط‌زیست از جمله آب و خاک و از بین رفتن درختان، وجود پیچ و خم‌های اداری در گرفتن اخذ مجوزهای لازم از سوی دولت جهت ایجاد تسهیلات گردشگری، از بین رفتن برخی جاذبه‌های طبیعی مانند کوه‌ها و پوشش گیاهی کوه‌ها در اثر احداث راه ارتباطی به معادن مانند راه ارتباطی به معادن جنوب روستای تویه، بالارفتن قیمت زمین و مسکن در این ناحیه با انتخاب روستاها به عنوان روستاهای هدف گردشگری، وجود تسهیلات و خدمات بهتر در مکان‌های رقیب مانند چشمه علی دامغان و شهمیرزاد، تغییر کاربری اراضی و باغی به آپارتمان‌ها و ویلا در اثر هجوم گردشگر به این منطقه، افزایش تخلیفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگر به این منطقه گردشگری، تراکم بیش از حد و شلوغ شده این نواحی، از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم محلی و خطر ریزش صخره از کوه‌های کنار جاده ارتباطی روستاها متناسب با استراتژی‌های حاصل از ماتریس SWOT راهکارهایی به منظور توسعه گردشگری در

منطقه مورد مطالعه به شرح ذیل مطرح می گردند. همچنین توصیه می گردد تا مدیران و برنامه ریزان امر در وهله اول به استراتژی های بازنگری (WO) و پس از آن به استراتژی های تهاجمی (SO) توجه نمایند و در مراتب بعدی استراتژی های رقابتی یا تنوع (ST) و استراتژی های تدافعی (WT) قرار دارند.

در خصوص آسیب مزارع و باغات، آلودگی محیط زیست از جمله آب و خاک و از بین رفتن درختان:

- زون بندی منطقه مورد مطالعه و تعیین مسیرهای گذر گردشگر و سایر مناطقی که انواع جاذبه های انسانی و طبیعی گردشگری در آن ها دیده می شود.
- تعیین برد گردشگری و مشخص کردن استانداردهای لازم جهت تعیین تعداد بازدیدکنندگان و در صورت امکان مشخص کردن فصولی از سال که مناسب گردشگری در دره تویه درووار دامغان است.
- پیاده سازی طرح حفظ سلامت محیط زیست در منطقه مورد مطالعه در قالب گردهمایی: در راستای اجرای راهبرد فوق می توان محل های خاصی را برای جمع آوری زباله ها در نظر گرفت و در ازای دریافت زباله های گردشگران با در نظر گرفتن جوایزی از آن ها تقدیر کرد، یا حتی با استفاده از گردهمایی های مبتنی بر معرفی مناطق بکر گردشگری در روزهای تعطیل، به جمع آوری های زباله ها نیز اقدام کرد؛
- اقدام به ایجاد زنجیره ارزش میان سازمان های میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با شهرداری ها و فرمانداری ها و دهیاری ها و شوراها و سازمان مدیریت منابع طبیعی
- برنامه ریزی برای توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه، ایجاد مسیرهای گردشگری و راه های ورودی به روستاهای مقصد گردشگری، توسعه و پیشرفت وسایل عمومی حمل و نقل مخصوص نواحی کوهستانی برای گردشگران، و حفاظت از منطقه مورد مطالعه برنامه ریزی
- ممانعت از فروش زمین های زراعی و باغات محلی جهت جلوگیری از ساخت و سازهای بی رویه که بافت محلی را تخریب کرده و باعث آسیب رساندن به مزارع و باغات می شود.

بوروکراسی اداری اخذ مجوزهای لازم جهت ایجاد تسهیلات گردشگری:

- رفع موانع خصوصی سازی و اعطای تسهیلات مالی به سرمایه گذار
- جلوگیری و ممانعت از موازی کاری میان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با سایر سازمان ها و موسسات و انجمن ها و ... مرتبط با گردشگری

تخریب جاذبه‌های طبیعی مانند کوه‌ها و پوشش گیاهی در اثر احداث راه ارتباطی:

- توجه به مفاهیم توسعه پایدار گردشگری روستایی
- مدیریت و نظارت دقیق و مستمر بر عملکرد این تهدیدات به گونه‌ای که کمترین آسیب را به منطقه وارد نمایند
- بهره‌برداری از منافع حاصل از معادن موجود در حواشی منطقه مورد مطالعه برای حفظ و توسعه منطقه
- شناسایی تمامی راه‌های دسترسی موجود به منطقه و حذف راه‌های دسترسی اضافی.
- انجام مطالعات گیاه‌شناسی و بهره‌گیری از دانش موجود در خصوص حفظ و نگهداری گیاهان مناطق کوهستانی و استفاده از گیاهان کوهستانی جهت پخت غذاهای خاص، مصارف دارویی و درمان برخی از بیماری‌های خاص.

بالارفتن قیمت زمین و مسکن در این ناحیه با انتخاب روستاها به عنوان روستاهای هدف گردشگری:

- توجه به اقتصاد نئوکلاسیک و یاری‌جستن از دولت جهت کنترل قیمت زمین و مسکن در شرایط افزایش متقاضی برای دسترسی به اراضی قابل بهره‌برداری و ساخت و ساز.
- تشویق مردم محلی برای ایجاد اقامت‌گاه‌های سنتی از طریق اعطای تسهیلات قرض الحسنه

وجود تسهیلات و خدمات بهتر در مکان‌های رقیب مانند چشمه علی دامغان و شه‌میرزاد:

- انجام مطالعات تطبیقی و مقایسه وضع موجود زیرساخت‌های اقامتی و رفاهی دره تویه‌دروار دامغان با محل‌های گردشگری رقیب
- مکان‌یابی توسعه زیرساخت‌های گردشگری در منطقه مورد مطالعه با استفاده از نرم‌افزار GIS
- ایجاد زیرساخت‌های محدود و بومی سازگار با منطقه و در صورت لزوم استفاده از زیرساخت‌های سیار و متحرک.
- ایجاد مجتمع‌های بین راهی محدود در مسیر دره تویه‌دروار دامغان.
- ایجاد امکانات بهداشتی و درمانی، ارتباطی و تقویت ضریب امنیتی منطقه.
- مکان‌یابی و بازسازی و تجهیز روستاهای هدف گردشگری در مسیر دره تویه‌دروار دامغان
- مشارکت بخش خصوصی در ایجاد و بهره‌برداری زیرساخت‌ها و نظارت دولت بر عملکرد آنان.

تغییر کاربری اراضی و باغی به آپارتمان‌ها و ویلا در اثر هجوم گردشگر به این منطقه:

- در مرحله اول ممانعت از تغییر کاربری اراضی و باغی
- تغییر کاربری به آن دسته از اهالی محلی داده شود که قصد ایجاد مجتمع‌های تفریحی- فرهنگی و اجتماعی و یا اقامت‌گاه‌های موقت و یا دائم برای گردشگران را داشته باشند.
- تغییر کاربری با حفظ شرایط زیست‌محیطی منطقه مورد مطالعه انجام گیرد.

افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگر به این منطقه گردشگری:

- ایجاد میدان‌های رزمی و ورزشی و تزریق روحیه جوانمردی و ورزشکاری در میان نوجوانان و جوانان
- تشویق مردم محلی از جانب دولت و مسؤولان به داشتن روحیه هم نوع دوستی و همیاری در راستای توسعه گردشگری دره تویه دروار دامغان
- برگزاری مسابقات انتخاب بهترین میزبان در فصولی از سال که تعداد گردشگران افزایش می‌یابد مثلاً فصل تابستان.

تهدید فرهنگ بومی و آداب و رسوم محلی:

- توسعه گردشگری در مناطق مورد مطالعه با رعایت شرایط حفظ آداب و رسوم مردم محلی
- گفتگو و مصاحبه با اهالی قدیمی منطقه مورد مطالعه، پیشکسوتان و صاحب‌نظران گردشگری روستایی در خصوص ویژگی‌های مردم شناسی دره تویه دروار دامغان و بررسی ارتباط آن با توسعه گردشگری
- ایجاد چادرهای گردشگری، اقامت‌گاه‌ها، رستوران‌های سنتی و سرو غذاهای کاملاً محلی، برگزاری مسابقات و جشنواره‌های محلی در منطقه مورد مطالعه

منابع

- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۵)، گردشگری؛ ماهیت و مفاهیم، تهران: سمت.
- پیرز، ج. و رایبسون، ر. (۱۳۸۳)، مدیریت راهبردی (برنامه ریزی، اجرا و کنترل)، تهران: سمت.
- جهانیان، منوچهر و زندی، ابتهال (۱۳۸۹)، «بررسی پتانسیل های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد با استفاده از الگوی تحلیل SWOT»، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی انسانی، شماره ۷۴، زمستان ۱۳۸۹.
- سالاری، عبدالله و ارجمندی، رضا (۱۳۸۹)، «ارزیابی عوامل راهبردی زیست محیطی گسترش صنعت طبیعت گردی با روش SWOT (مطالعه موردی: پارک ملی کویر)»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره دوازدهم، شماره سوم، پاییز.
- کردوانی، پرویز، (۱۳۸۶)، «سمنان، استان کویر بزرگ مرکزی ایران و سرشار از منابع عظیم»، فصلنامه پژوهشی، فرهنگی، هنری استان سمنان، فرهنگ قومس، ویژه نامه سال استان سمنان.
- مجنونیان، هنریک، (۱۳۷۸)، حفاظت محیط زیست کوهستان، تهران: سازمان حفاظت محیط زیست.
- معاونت برنامه ریزی استانداری سمنان (۱۳۹۰)، وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آبادی های دارای سکنه شهرستان دامغان، سمنان: استانداری سمنان
- مهندسین مشاور فرسپندآب، (۱۳۸۸)، مطالعات توجیهی آبخیزداری و منابع طبیعی تجدید شونده، حوزه آبخیز دریان استان سمنان، جلد هفتم، گزارش پوشش گیاهی.
- مهندسین مشاور فرسپندآب، (۱۳۸۸)، مطالعات توجیهی آبخیزداری و منابع طبیعی تجدید شونده، حوزه آبخیز دریان استان سمنان، جلد یازدهم، گزارش حیات وحش و آبریان.
- هریسون، ج. و جان، ک. (۱۳۸۲)، مدیریت راهبردی، ترجمه بهروز قاسمی، تهران: هیات..
- Arslan, O., et al. 2008, SWOT analysis for safer carriage of bulk liquid chemicals in tankers, Journal of Hazardous Materials, No. 154, pp 901-913.
- Hussey, D. (1991), Strategy and planning, John Wiley & Sons, New York, 1991.
- Mintzberg, H. 1998. Strategy safari: a guided tour through the wilds of strategic management, New York, Free Press.
- Nyaupane, G.P. and B. Thapa, (2004), "Evaluation of Ecotourism: A Comparative Assessment in the Annapurna Conservation Area Project, Nepal", Journal of Ecotourism 3.